

DALIBOR VÁCHA

NAD MRAKY

HAŽDODENNOST 311. ČESKOSLOVENSHÉ PERUTĚ RAF 1940–1945

Památník 70. výročí návratu československých perutí RAF. Dílo Martina Zajíčka bylo odhaleno 24. srpna 2015 v parku u haly starého ruzyňského letiště v Praze (foto: Michaela Merglová).

DALIBOR VÁCHA

NAD MRAKY

HAŽDODENNOST 311. ČESKOSLOVENSHÉ PERUTĚ RAF 1940–1945

**NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA**

© Dalibor Vácha, 2022

Photos © Air Force Museum of New Zealand, Ladislav Sitenský, Michaela Merglová, NARA, VÚA-VHA Praha, Wikimedia Commons, 2022

Cover art © Lukáš Tuma, 2022

Drawing © Martin Ďásek, 2022

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2022

ISBN 978-80-278-0068-1 (Print)

ISBN 978-80-278-1195-3 (ePub)

ISBN 978-80-278-1196-0 (mobi)

ISBN 978-80-278-1197-7 (pdf)

Motto:

Teď tomu rozumím, seržante, to je velmi smutné, skutečně velmi smutné, vždyť vy jste vlastně sebevrazi.¹

Věnováno památce Vildy Jakše, boxera a palubního střelce

¹ JÁNSKÝ, Filip, *Nebeští jezdci*, Praha 1965, s. 125.

OBSAH

ÚVOD	9
CESTA K BOMBARDOVACÍ PERUTI	13
KAŽDODENNÍ ŽIVOT	26
Jídlo	27
Ubytování a hygiena	48
Volný čas	61
Diskuse	63
Hudba a zpěv	65
Mazlíčci a maskoti	76
Sport	78
Automobilismus a cyklistika	93
Slavnosti	98
Film a divadlo	112
Knihy a vzdělávání	115
Čertoviny	121
Karty	126
Dovolená	128
VNITŘNÍ ŽIVOT JEDNOTKY	132
Kamarádství a koheze, konflikty a morálka, vlastenectví	132
Pověry	154
Obraz nepřítele	166
Obraz Velké Británie a jejích obyvatel	168
Nejen Velká Británie	191
Ženy a dívky	200
Reflexe vzdáleného domova	209
Humor	222

Slang.....	229
Konflikty	232
VE VZDUCHU	247
Výcvik.....	247
Před startem	257
Strach	262
Operační činnost	272
Požáry.....	287
Havárie.....	292
Stíhači.....	303
Flak.....	308
Povětrnostní podmínky.....	313
Terčem nepřátelských bomb.....	321
Jiné potíže	326
Operační cíle.....	328
Spojenecké bombardovací ofenzivy jako problém.....	341
Boje na moři proti ponorkám a lodím	344
Po odlétání.....	359
NEMOCI, ZRANĚNÍ A SMRT.....	365
Zdravotní prohlídky.....	365
Zranění.....	366
Nemoci.....	372
Smrt	376
MÍSTO ZÁVĚRU – VÁLKA SKONČILA	392
POST SCRIPTUM.....	403
„RAFÁCKÝ“ SLANG A NĚKTERÉ ZKRATKY.....	404
PRAMENY A LITERATURA	406
Prameny.....	406
Periodika	407
Internetové zdroje.....	407
Odborná a populárně naučná literatura	409

VELKÁ BRITÁNIE A MÍSTA SPJATÁ S ČINNOSTÍ 311. BOMBARDOVACÍ PERUTĚ RAF

0 100 200 km

ORKNEJE

Atlantský oceán

Severní moře

Irské moře

Skotský kanál

Kanál La Manche
(English Channel)

NORMANSKÉ
OSTROVY

FRANCIE

letišť 311. československé
bombardovací perutě RAF

československé depo

CC

Coastal Command
(Velitelství pobřežního letectva)

ÚVOD

Je to spousta let, kdy jsem se jako kluk posadil ke stolu a postavil první plastový model letadla z druhé světové války. Pokud si dobře pamatuji, byl to proudový stíhací Messerschmitt Me 262. Nikdy jsem nebyl moc dobrý modelář (asi nedostatek trpělivosti a šikovnosti), ale druhoválečných stíhacích letounů jsem nakonec postavil hned několik. Vždy jsem však více než stíhačky obdivoval bombardéry, dvoumotorové i čtyřmotorové. Obdivoval jsem naše letce ve Velké Británii, stejně jako československé legionáře v Rusku o světovou válku dříve. Dodnes si živě pamatuji, jak jsem po pádu komunistické diktatury viděl film *Nebeští jezdci* (1968, r. Jindřich Polák) s mým oblíbeným Jiřím Hrzánem v hlavní roli, posléze četl stejnojmennou knihu Filipa Jánského² a se stejným napětím se zaposlouchal do audioverze, kterou brilantně načetl herec David Novotný. První text o čs. letcích 311. bombardovací perutě jsem vydal v roce 2021 v časopise *Mladý svět*, jednalo se o krátkou povídku s názvem *Bouře*.³

Literatura k tématu čs. leteckých sil ve Velké Británii za druhé světové války je bohatá. Téma se těší oblibě u čtenářů i badatelů. Na první pohled by se mohlo zdát, že větší péče byla věnována stíhacím letcům, ale nejsou zanedbávány ani bombardovací osádky. Dluh čtyřiceti let komunistického zákazu (výjimkou byla krátká doba v 60. letech 20. století) se začal splácet ihned v roce 1990, například knihou Petra Radosty *Noci nad Německem*, která byla připravena k vydání dříve, ale nebylo dovoleno ji vytisknout a distribuovat ke čtenářům.⁴ K nejpłodnějším autorům patří

² JÁNSKÝ, F., *Nebeští jezdci*...

³ VÁCHA, Dalibor, *Bouře*, *Mladý svět* ze dne 19. 8. 2021.

⁴ RADOSTA, Petr, *Noci nad Německem*, Praha 1990.

Jiří Rajlich,⁵ k jinak klíčovým Ladislav Kudrna,⁶ Pavel Vančata⁷ či Miloslav Pajer,⁸ popřípadě Pavel Türk.⁹

Z logiky věci vychází, že je potřeba pečlivě prostudovat anglosaskou odbornou literaturu k tématu, ať už k otázce Velitelství bombardovacího letectva (*Bomber Command*), Velitelství pobřežního letectva (*Coastal Command*), nebo k druhé světové válce, s důrazem na její vzdušnou část. K neopominutelným autorům patří Max Hastings, který ovlivnil generace badatelů.¹⁰ Zmínit lze Martina Bowmana, jenž se Velitelství bombardovacího letectva věnoval pečlivě, také psal monografie k jednotlivým letounům nejen druhé světové války.¹¹ Moderněji se k tématu vyjádřil Mark Connelly v *Reaching for the Stars*.¹²

⁵ RAJLICH, Jiří, *Na nebi hrdého Albionu. Válečný deník československých letců ve službách britského letectva 1940–1945 I–VII*, Cheb 2003–2005; RAJLICH, J., *Na nebi sladké Francie. Válečný deník československých letců ve službách francouzského letectva 1939–1945*, Cheb 2008.

⁶ KUDRNA, Ladislav, *Když nelétali. Život našich letců v Polsku, Francii a Británii za 2. světové války*, Praha 2003; KUDRNA, L., *Českoslovenští letci ve Velké Británii a válečné fenomény*, Praha 2006; KUDRNA, L., *Odhodláni bojovat. Vlastenectví československých letců v průběhu druhé světové války na pozadí válečných a politických událostí*, Praha 2010.

⁷ Zejména VANČATA, Pavel, *311 (Czechoslovak) Squadron RAF*, Sandomierz 2013.

⁸ PAJER, Miloslav, *Ve stínu slávy*, Cheb 1992; PAJER, M., *Křídla míří na Německo*, Cheb 1994; PAJER, M., *Nad moři a oceánem. 311. čs. bombardovací perut v období svého působení u Velitelství pobřežního letectva RAF (červen 1943 – červen 1945)*, Cheb 2000.

⁹ TÜRK, Pavel, *B-24 Liberator Handbook I–II*, Bučovice 2017–2018; TÜRK, Pavel – PAJER, Miloslav, *B-24 Liberator in RAF Coastal Command Service with Focus on Aircraft of No. 311 (Czechoslovak) Squadron RAF*, Hradec Králové 2015.

¹⁰ HASTINGS, Max, *Velitelství bombardovacího letectva*, Praha 1994; upravené vydání HASTINGS, M., *Bomber Command*, London 2010.

¹¹ BOWMAN, Martin W., *RAF Bomber Command. Reflections on War I. Retaliation. 1939–1941*, Philadelphia 2011; BOWMAN, M., *Consolidated B-24 Liberator*, Ramsbury 1998.

¹² CONNELLY, Mark, *Reaching for the Stars. A New History of Bomber Com-*

K deníkům nebo vzpomínkám, které dokáží čtenáře silně ovlivnit, patří vzpomínky Richarda Husmanna, bouřliváka, který publikoval pod pseudonymem proslavené *Nebeské jezdce* a ovlivnil obraz čs. bombardovacího letectva ve Velké Británii. Sílu dopadu *Nebeských jezdců* umocnil fakt, že podle knihy vznikl celovečerní film.¹³ K zásadním pamětem lze zařadit ty Jiřího Osolobě¹⁴ nebo Jaroslava Nováka,¹⁵ popřípadě Zdeňka Hanuše Knappa.¹⁶ Zajímavé osudy jsou spojeny s osobou Viléma Bufky, pilota Wellingtonu T2990, kterého německý noční stíhač sestřelil nad Holandskem 23. června 1941. Vilém Bufka, jediný přeživší z osádky, napsal velmi čtivé paměti,¹⁷ navíc v době, kdy jsem se opatrně pouštěl do prvních podrobnějších náčrtů tohoto textu, Nizozemci objevili trosky letounu T2990 s ostatky členů osádky stále na palubě a zahájili jeho vyzdvižení.¹⁸ Dramatické a tragické události jsou spojeny s osádkou Aloise Šišky.¹⁹ Asi prvními vzpomínkami k tématu 311. čs. bombardovací perutě, které jsem v životě četl, byly vzpomínky Miroslava Vilda s názvem *Osud byl mým přítelem*.²⁰

mand in World War II, London – New York 2001.

¹³ DREBOTA, Jindřich (ed.), Filip Jánský, *Vzpomínky nebeského jezdce*, Praha 1999.

¹⁴ OSOLOBĚ, Jiří, *Zbylo nás devět*, Praha 1989.

¹⁵ NOVÁK, Jaroslav – VOTAVA, Jan, *Přisolíme si. Vzpomínky válečného letce Jaroslava Nováka*, Praha 2011.

¹⁶ KNAPP, Zdeněk Hanuš, *Mezi nebem a mořem. Zápisky radiotelegrafisty, který létal s 311. čs. bombardovací perutí RAF u Velitelství pobřežního letectva*, Praha 1946.

¹⁷ BUFKA, Vilém, *Bombardér T-2990 se odmlčel*, Praha 1968.

¹⁸ Viz <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3322444-v-nizozemsku-odhaluji-trosky-bombardery-z-druhe-svetove-valky-v-posadce-byli>. Citováno 22. července 2021.

¹⁹ ŠIŠKA, Alois, *KX-B neodpovídá*, Praha 1966.

²⁰ VILD, Miroslav, *Osud byl mým přítelem*, Praha 1988; k jeho osobě RAJLICH, J., Na nebi..., I., s. 607–611.

Stranou nemohou zůstat vydané deníky editované Pavlem Vančatou: deník Pavla Tofla,²¹ Jana Gellnera,²² popřípadě Pavla Janůje, který Pavel Vančata zpracoval společně s Marianem Bušítkem.²³ Pavel Vančata navíc napsal skvělou biografii Josefa Ocelky, jednoho z velitelů 311. perutě.²⁴ Stejně tak je dobré ponořit se do dalších stručných pamětí vydaných nakladatelstvím *Svět křídel*, tentokrát Josefa Doubka.²⁵ A zapomenout nelze na biografický román o Josefu Čapkovi *Oblaka v ohni*.²⁶ Za důležité prameny pro tuto knihu považuji biografické rozhovory shromážděné ve sbírce Paměť národa na www.pametnaroda.cz a dobové časopisy v čele s letci vydávaným *Zpravodajem tělocvičné jednoty Sokol 311. perutě* (dále *Zpravodaj*), který vycházel v letech 1942–1943.

Poděkování patří Lukáši Víškovi a Romanu Jaškovi, zejména v kontextu letců sportovců. Rád děkuji Janu Krajčirovičovi v souvislosti s příběhem Vildy Jakše.

²¹ VANČATA, Pavel (ed.), *Z deníku radiotelegrafisty. Unikátní válečný deník Sgt Pavla Tofla, příslušníka 311. čs. bombardovací perutě RAF*, Cheb 2013.

²² VANČATA, P. (ed.), *Letec po hvězdách. Válečný deník Jana Gellnera, legendy RAF a RCAF*, Praha 2009.

²³ VANČATA, P. – BUŠTÍK, Marian (eds.), *Poslední let Wellingtonu T2624. Válečný deník Sgt Otakara Janůje, radiotelegrafisty 311. bombardovací perutě*, Cheb 2018.

²⁴ VANČATA, P., *Vocelovej. Osudy velitele 311. perutě RAF Josefa Ocelky DFC a jeho bratra, stíhacího pilota Antonína Ocelky*, Cheb 2020.

²⁵ DOUBEK, Josef – FAITZ, Lubomír, *Joe od třistajedenácté. Životní příběh navigátora 311. čs. bombardovací perutě RAF*, Cheb 2017.

²⁶ McDONALD, Kendall, *Oblaka v ohni*, Praha 1992.

CESTA K BOMBARDOVACÍ PERUTI

Nemalá část Čechoslováků, kteří skončili v RAF u bombardovacích letadel, měla podobný začátek svého velkého příběhu: alespoň okrajový zájem o letectví, mnohdy předválečné zkušenosti v československém vojenském letectvu nebo v civilních zájmových sdruženích. Pokud se však podíváme do řad 311. čs. bombardovací perutě pečlivěji, zjistíme, že zejména doplnění perutě se rekrutovala z řad mladých mužů, kteří před válkou byli s letectvím spojeni málo nebo vůbec.

Po 15. březnu 1939, po okupaci zbytku zmrzačeného státu a vytvoření protektorátu Böhmen und Mähren se rozhodli, že se nepříteli v podobě Třetí říše postaví se zbraní v ruce. Můžeme předpokládat, že si dobře uvědomovali roli čs. legií za první světové války. Analýza motivace k opuštění vlasti není v žádném případě jednoduchou záležitostí, ač do jisté míry vzájemně podobné vzpomínky budoucích členů osádek bombardérů by k tomu mohly svádět.²⁷ Například Petr Arton mluvil o tom, že pro něj neexistovalo nic jiného než dostat se do Anglie a bojovat proti Němcům.²⁸

Lze najít skupinu znaků, které budoucí členy bombardovacích osádek spojovaly. Mnoho se jich zapojilo do vlasteneckých organizací. K nim lze počítat skauty (Richard Husmann) nebo sokoly (radiotelegrafista Leonhard Smrček,²⁹ radiotelegrafista Stanislav Rouš³⁰ nebo navigátor

²⁷ K tématu KUDRNA, L., *Odhodlání...*, s. 29n; srov.: RADOSTA, P., c. d., s. 10.

²⁸ Petr Arton, <https://www.pametnaroda.cz/cs/arton-petr-1922>, citováno dne 16. srpna 2021.

²⁹ RAJLICH, J. – ČERNÝ, Karel, *S Royal Air Force nad Evropou*, Žďár nad Sázavou 2016, s. 32.

³⁰ Tamtéž, s. 43.

Karel Rybníček³¹) či orly, jako například František Navrátil.³² Sokolové byli i bratři Jan a Miroslav Čtvrtlíkovi³³ nebo radiotelegrafista a palubní střelec Jaromír Bajera³⁴ či pilot Oskar Lojka.³⁵ V Sokole začínal s boxem budoucí vicemistr světa střední váhy Vilda Jakš. Hrdým sokolem i skautem byl pilot Jan Matějka ze Strakonicka.³⁶

Jedním z mnoha uprchlíků bez předchozích zkušeností s letectvím (ale snad se zpravodajskou činností) byl Richard Husmann. Husmann se dobrovolně (údajně s úkolem od Obrany národa) přihlásil na práce v Německu, kam také odjel.³⁷ Oproti tomu Zdeněk Hanuš Knapp charakterizoval odchod z protektorátu s nadhledem sobě vlastním: „Když tenkrát přitáhli Germáni do Prahy s těmi svými tanky a omrzlými nosy, dostal jsem strach, že by mi také mohli zmalovat hřbet. Prostě jsem sbalil svých pět švestek a mazal.“³⁸ Jaromír Foretník přiznával, že součástí jeho motivace k opuštění protektorátu byl „hospodářský“ zájem, nevěděl, čím by se doma živil.³⁹

Jednou z klasických cest byl únik přes Polsko, od března do září 1939, od vzniku protektorátu do začátku německo-polské války. Přes Polsko

³¹ Tamtéž, s. 89.

³² František Navrátil, <https://www.pametnaroda.cz/cs/navratil-frantisek-1919>, citováno dne 15. prosince 2021.

³³ <http://www.svazletcu.cz/cs/publikovane-clanky/bratri-ctvrtlikove>, citováno dne 20. prosince 2021.

³⁴ VANČATA, Pavel, *Klikař Roger. Životní příběh Jaromíra Bajera radiotelegrafisty a střelce RAF*, Praha 2004, s. 8.

³⁵ ADAMEC, František, *Liberátor 995 se nevrátil. 311. československá bombardovací peruť RAF a příběh osmi letců osádky kapitána Otakara Žanty*, Praha 2021, s. 190.

³⁶ VYDRA, Stanislav, *Proč a zač bojovali*, Neratovice 2006, s. 10, 11n.

³⁷ DREBOTA, J. (ed.), c. d., s. 10n.

³⁸ KNAPP, Z. H., c. d., s. 9.

³⁹ Jaromír Foretník, <https://www.pametnaroda.cz/cs/foretnik-jaromir-1914>, citováno dne 17. srpna 2021.

prchali Josef Stránský⁴⁰ nebo Václav Procházka,⁴¹ Jindřich Brejtnetl a František Fencel,⁴² Pavel Tofl,⁴³ Miroslav Vild,⁴⁴ Josef Ocelka⁴⁵ nebo Josef Doubek.⁴⁶ Přes Polsko šel Josef Balejka, budoucí stíhač polské 303. perutě i člen osádky bombardéru 311. čs. perutě, ale jeho příběh byl složitější. Balejka totiž neodjel s většinou transportů do Francie, přihlásil se s budoucím stíhacím esem Josefem Františkem do polského letectva. Bojovali v jeho řadách a po porážce Polska odletěli do Rumunska.⁴⁷ Většina z výše uvedených letců jsou muži, jejichž vzpomínky jsou použity v této knize, stejné to je u mužů, kteří jsou uvedeni vzápětí.

Přes Polsko šel Petr Gibian, ale ten se nespojil s tamější čs. vojenskou organizací, dostal se do Velké Británie na vlastní pěst a do dobrovolného přihlášení se do čs. vojska pracoval v několika továrnách. Petr Gibian v biografickém rozhovoru přiznával, že motivací k jeho hlášení se z pozemního vojska do letectva byla prestiž, letectvo považoval za elitu.⁴⁸ Karel Kadlec prchal přes Polsko, až tedy na druhý pokus, a vzpomínal, že útek z vlasti považoval s ostatními kamarády za pěkné dobrodružství.⁴⁹ Bohumil Dubec – též přes Polsko – zdůraznil, že jich utíkalo pět kamarádů.

⁴⁰ ČERNÝ, K., *Z Vysočiny na křídla RAF*, Havlíčkův Brod 2002, s. 102n.

⁴¹ KUBEC, Václav, *Na troskách wellingtonu. Válečný příběh čs. bombardovacího pilota Václava Procházky*, Praha 2002, s. 10.

⁴² MAKOVSKÝ, Radek, *Nad Biskajem čeká smrt. Životní a válečné osudy osmi letců 311. čs. bombardovací perutě a okolnosti jejich tragického letu*, Praha 2013, s. 53, 85.

⁴³ VANČATA, P. (ed.), *Z deníku...*, s. 22n.

⁴⁴ VILD, M., c. d., s. 7n.

⁴⁵ VANČATA, P., *Vocelovej...*, s. 22n.

⁴⁶ DOUBEK, J. – FAITZ, L., c. d., s. 11n.

⁴⁷ Josef Balejka, <https://www.pametnaroda.cz/cs/balejka-josef-1917>, citováno dne 14. srpna 2021.

⁴⁸ Petr Gibian, <https://www.pametnaroda.cz/cs/gibian-petr-1922>, citováno dne 20. srpna 2021.

⁴⁹ Karel Kadlec, <https://www.pametnaroda.cz/cs/kadlec-karel-1916>, citováno 17. listopadu 2021.

Důležitost přátelství a vzájemné podpory nebo tzv. *peer pressure* je dobře viditelná.⁵⁰

Stanislav Mikula utekl do Polska a přihlásil se k Polskému legionu, nicméně neodjel do Francie, zůstal v Polsku a po vypuknutí války s Německem se dostal do ostrých bojů. Polský legion pod velením Ludvíka Svobody ustupoval na východ, až se dostal do sovětské internace. Teprve po delší době a několika přesunech vyrazil spolu s dalšími Mikula ze Suzdalů přes Kyjev, Oděsu, Varnu a Istanbul na Střední východ, kde se připojil ke Klapádkově 11. čs. praporu a bojoval u Tobruku. Přihlásil se k rezervě RAF do čs. letecké jednotky. Spolu

s ostatními byl naloděn na parník, který převážel italské zajatce, plavba trvala tři měsíce a parník vykládal zajatce na různých místech britských kolonií v Africe. V Biskajském zálivu se Čechoslováci rozhlíželi po obloze, jestli neuvidí spojenecké nebo dokonce československé bombardéry, napadly je však německé dálkové stíhačky. Teprve později se dostal do Velké

Přes Polsko prchal i Oldřich Hořejší (1912–1982). Ve Vojenském historickém archivu v Praze je uložena trojice jeho fotoalb z válečné služby, díky tomu může být obrazovým průvodcem knihy (VŮA-VHA Praha).

⁵⁰ Bohumil Dubec, <https://www.pametnaroda.cz/cs/dubec-bohumil-1916>, citováno 2. prosince 2021.

Británie. V Británii se stal potřetí vojínem (poprvé v Polském legionu, podruhé v Sovětském svazu) a znovu prošel základním pěchotním výcvikem.⁵¹

Pozdější trasou byla trasa jižní – přes Maďarsko. Tudy utíkali Jindřich Svoboda,⁵² Josef Felkl a Emilián Mrázek⁵³ i Alois Šiška⁵⁴ a Otakar Janůž⁵⁵ či Bohumír Krézek⁵⁶ a Jaroslav Hofrichter.⁵⁷ Ti, kteří měli smůlu a padli do rukou maďarských pohraničníků, byli vráceni na Slovensko nebo skončili v neblaze proslulé budapeštské věznici. Jižní maďarská trasa byla rozhodně obtížnější než severní polská. Jaroslav Novák se přes Maďarsko dostal do Turecka, následně do Bejrútu a teprve odtamtud po moři do Francie.⁵⁸ Podobně prchal student medicíny Karel Macháček.⁵⁹

Jižní cestou se vydali Jiří Osolsobě a jeho kamarádi. Z Budapešti pokračovali do Bělehradu, následně lodí do Pirea a do Cařihradu. V Cařihradu se přihlásili na čs. zastupitelském úřadu, odkud šli k francouzskému zastupitelskému úřadu. Francouzi pro ně měli jednoduché řešení – vstupte do cizinecké legie a o všechno se postaráme my. Vzápětí je zatkla turecká policie a do transportu, který mířil do Francie, se dostali po třech týdnech věznění.⁶⁰

⁵¹ Stanislav Mikula, <https://www.pametnaroda.cz/cs/mikula-stanislav-1918>, citováno dne 26. prosince 2021.

⁵² ČERNÝ, K., *Z Vysočiny...*, s. 96.

⁵³ MAKOVSKÝ, R., c. d., s. 15, 117.

⁵⁴ ŠÍŠKA, A., c. d., s. 11n. K osobě A. Šišky RAJLICH, J., *Na nebi...*, II, s. 525–530.

⁵⁵ VANČATA, P. – BUŠTÍK, M. (eds.), *Poslední let...*, s. 25n.

⁵⁶ KRÉZEK, Bohumír, *Canso. Osudy čs. letce u kanadského letectva*, Cheb 1993, s. 10n; srov.: <https://www.pametnaroda.cz/cs/krezek-bohumir-1914>, citováno dne 15. srpna 2021.

⁵⁷ Jaroslav Hofrichter, <https://www.pametnaroda.cz/cs/hofrichter-jaroslav-1920>, citováno dne 19. srpna 2021.

⁵⁸ KONRÁDOVÁ, Libuše, *Byl jsem letcem RAF*, Praha 2004, s. 78; srov.: NOVÁK, J. – VOTAVA, J., c. d., s. 32n.

⁵⁹ Karel Macháček, <https://www.pametnaroda.cz/cs/machacek-karel-1916>, citováno dne 24. srpna 2021.

⁶⁰ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 12–14.

Bartoloměj Ranofrej odjel z FATRA Napajedla do Jugoslávie do Vukovaru, kde působil jako instruktor při zavádění výroby plynových masek. Dlouho ve Vukovaru nevydržel, přihlásil se do čs. vojska a odjel do Francie.⁶¹ Přes Jugoslávii prchal s otcem budoucí radionavigátor a palubní střelec Jan Wiener, nicméně komplikace v podobě německého vpádu do Jugoslávie znamenala, že ho otec poslal samotného. Wiener přeplaval Sávu, dostal se do Terstu, posléze byl internován italskými úřady, opět utekl a teprve v roce 1943 se přepravil do Velké Británie.⁶²

Způsobů, jak se dostat do Anglie, bylo spousta, lze uvést několik zajímavých příkladů. Hanuš Korda odjel před Mnichovem do Dánska studovat. Odtud odcestoval do Velké Británie, kde se protloukal do chvíle, kdy za ním přijeli rodiče, a on se přihlásil do čs. letectva.⁶³ Boxer Vilda Jakš odjel 9. února 1940 do Itálie pod falešnou záminkou, že bude boxovat exhibiční zápas. Z Itálie přes Lublaň, Bělehrad, Soluň, Cařihrad, Bejrút a Alexandrii jel do Marseille, kde se přihlásil do československého vojska. Cesta trvala čtyřicet devět dní.⁶⁴

Zvláštní příběh měl Jan Řehoř, který v meziválečném období působil v Belgickém Kongu v cínových dolech do okamžiku, kdy zjistil, že je válka. Rozhodl se vrátit do Evropy, přihlásil se v Agde do čs. armády, v Británii se i přes velký vzrůst stal palubním střelcem a odlétal nemálo misí. Po dvou letech ve válce se rozhodl vrátit do Konga, byl demobilizován jako důležitý pracovník v průmyslu a odjel do Afriky s manželkou i malou dcerou.⁶⁵

⁶¹ Bartoloměj Ranofrej, <https://www.pametnaroda.cz/cs/ranofrej-bartolomej-1914>, citováno 29. prosince 2021.

⁶² Jan Wiener, <https://www.pametnaroda.cz/cs/wiener-jan-1920>, citováno dne 20. prosince 2021.

⁶³ Hanuš Korda, <https://www.pametnaroda.cz/cs/korda-hanus-1917>, citováno dne 22. srpna 2021.

⁶⁴ KRAJČIROVIČ, Jan – KRATOCHVÍL, Lukáš, *Vilda a Jožka Jakš. „... když tento dopis dostanete, tak mě už doma nečekejte“*, Bratčice 2016.

⁶⁵ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 110–111; srov.: VANČATA, P. (ed.), *Z deníku...*, s. 276–277.

Po přechodu hranic v Krakově, 17. července 1939. Oldřich Hořejší vpravo (VÚA-VHA Praha).

Antonín Medřický před válkou pracoval na Jávě, odkud se dostal do Velké Británie a vstoupil do RAF.⁶⁶ Do vojska i do letectva čs. zahraničního odbojového hnutí přicházeli muži z USA⁶⁷ a z Kanady, jako navigátor Jan Gellner.⁶⁸ Pilot Václav Korda charakterizoval Jana Gellnera následovně: „Mládenci, to bude katastrofa, představte si, že je to advokát, a ještě k tomu koktá.“ (...) Byli jsme z toho navigátora důkladně otráveni. A přece, jak byl tento první dojem nepravdivý a klamný! Myslím, že nepřeháním, řeknu-li, že Dr. Gellner patřil k nejlepším navigátorům v Anglii...“⁶⁹

Benjamin/Bedřich Abeles unikl z Československa v jednom z dětských transportů židovských dětí pod záštitou Nicholase Wintona a později vstoupil do čs. vojska ve Velké Británii. Jako nekvalifikovaná síla byl zařazen k pozemnímu personálu 311. perutě.⁷⁰ Podobný osud měl Jiří Pavel Kafka, který také odjel do Británie s Wintonovým transportem, což se dozvěděl až po dlouhých letech. Do té doby netušil, kdo zařídil jeho a bratrovu cestu do Británie.⁷¹ V dětském transportu organizovaném kvakery do Velké Británie přicestoval Arnošt Polák, v Anglii pracoval jako zemědělský dělník, aby nakonec vstoupil do 311. perutě.⁷²

Hugo Mellion jel do Velké Británie na pozvání své sestry, která se měla 9. září 1939 vdávat. Vzhledem k vypuknutí válečného stavu na kontinentu se však již nemohl vrátit domů a po jisté době, kdy byl považován

⁶⁶ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 209.

⁶⁷ KUDRNA, L., *Odhodláni...*, s. 69–70.

⁶⁸ VANČATA, P. (ed.), *Letec...*, s. 11. K osobě J. Gellnera RAJLICH, J., *Na nebi...*, II, s. 283–287.

⁶⁹ KORDA, V., *Pilotem RAF*, Praha 1992, s. 75.

⁷⁰ Benjamin Abeles, <https://www.pametnaroda.cz/cs/abeles-benjamin-1925>, citováno dne 13. srpna 2021.

⁷¹ Jiří Pavel Kafka, <https://www.pametnaroda.cz/cs/kafka-jiri-pavel-1924>, citováno 8. prosince 2021.

⁷² Arnošt Polák, <https://www.pametnaroda.cz/cs/polak-arnost-1923>, citováno dne 23. srpna 2021.

Slavné Versailles na snímku Oldřicha Hořejšího (VÚA-VHA Praha).

britskými úřady za *enemy alien*, řídil sanitku a následně se dobrovolně přihlásil do čs. vojska.⁷³

Do jisté míry kontroverzní Petr Arton odjel s rodinou přes Polsko a Rusko do Japonska, kde mu poradili, aby se přihlásil v Šanghaji do čs. armády v rámci ozbrojených sil Velké Británie. Arton s bratrem fakticky dokonal cestu kolem světa, když ze Šanghaje plul přes Jižní Afriku do Anglie a tam vstoupil do RAF a sloužil v 311. čs. bombardovací peruti.⁷⁴

Vstup do leteckých jednotek byl dobrovolný, muži se na něj těšili a měli radost, pokud byli vybráni a odesláni k výcviku. Nebylo jednoduché se

⁷³ Hugo Mellion, <https://www.pametnaroda.cz/cs/mellion-hugo-1918>, citováno dne 13. října 2021.

⁷⁴ Petr Arton, <https://www.pametnaroda.cz/cs/arton-petr-1922>, citováno dne 16. srpna 2021.

k RAF dostat, pokud dotyčný neměl letecký výcvik z vlasti. Výhodu měli radiotelegrafisté pozemního vojska, ale ani tak nešli k letectvu automaticky. Jaroslav Novák se hlásil 17. srpna 1940, nedlouho po příchodu z poražené Francie do Velké Británie, ale nebyl přijat. „Byl jsem děsně zklamán...“,⁷⁵ napsal si. Nakonec se stal členem RAF 13. prosince 1941.⁷⁶ Bohumír Krézek se hlásil k letectvu v červnu 1942 na výzvu generála Sergěje Ingra, do té doby sloužil na Středním východě.⁷⁷ Stejně na tom byl Jaromír Daněk, který prošel anabází v Sovětském svazu, i on se přihlásil s Krézkem a dalšími 416 dobrovolníky do RAF.⁷⁸ Bohumil Ryšánek se hlásil opakovaně, překážky mu kladl sám velitel perutě Josef Ocelka, který tvrdil, že nechce mít na svědomí, pokud se Ryšánkovi něco stane – znal jeho otce. Nicméně Bohumil se nakonec do RAF a do 311. perutě dostal.⁷⁹

Roman Rentka žil s rodinou před válkou ve Francii, strávil tam větší část války, zapojil se do odbojového hnutí a po osvobození Marseille se stal vojákem francouzské armády. Nicméně se rozhodl vstoupit do čs. ozbrojených sil (měl dvojí občanství – československé a francouzské) a odjel do Británie, kde měl po výcviku nastoupit k 311. peruti jako palubní střelec.⁸⁰

Doplňování perutí a stavu pozemního personálu nebylo snadné. Nejčastějším zdrojem nových letců a mechaniků se staly řady čs. pozemního vojska ve Velké Británii. Odtud se rekrutovali palubní střelci nebo telegrafisté, následným výcvikem se mohli vypracovat na navigátory nebo piloty. Navigátor Petr Arton přiznával, že když se hlásil do čs. letectva ve Velké Británii, chtěl se stát pilotem, ale protože přiznal, že ovládá matematiku,

⁷⁵ NOVÁK, J. – VOTAVA, J., c. d., s. 92.

⁷⁶ Tamtéž, s. 110.

⁷⁷ KRÉZEK, B., c. d., s. 57.

⁷⁸ SOBOTKA, Richard, *Zapomenutý hrdina. Dlouhá cesta československého letce plná bojů za vlast, cesta téměř bez vědku a uznání*, Praha 2010, s. 94.

⁷⁹ RYŠÁNEK, Bohumil, *Cesta do neznáma. Z Lipníka přes Cizineckou legii do 311. čs. perutě RAF*, Olomouc 2005, s. 32n.

⁸⁰ Roman Rentka, <https://www.pametnaroda.cz/cs/rentka-roman-1924>, citováno dne 15. ledna 2021.

okamžitě byl určen do výcviku navigátorů.⁸¹ Není bez zajímavosti, že Jan Kubiš a Josef Gabčík se neúspěšně hlásili k letectvu na posty palubních střelců. Teprve poté vstoupili do výsadkového výcviku.

Červenec 1940, čs. letci z Francie dorazili do Británie (VÚA-VHA Praha).

Nedostatek létajícího i pozemního personálu donutil velitele 311. bombardovací perute posílat k „pěšákům“ napůl nelegálně náborové emisary. Emisar měl motivovat pěšáky k podání přihlášky k letectvu. Jedním z nich byl výmluvný Richard Husmann, který vyrazil do Leamingtonu, a jeho náborová taktika nebyla složitá: „V Leamingtonu jsem se producoval v novém stejnokroji, v hospodě jsem potom ležérně vykládal, jak už je třistajedenáctka nasazena v bojových akcích, kdežto oni, staří kamarádi, zde plesniví a musejí se navíc nechat buzerovat za pár peníků.“⁸² Tato téměř partyzánská akce čs. letců se nesetkala s pochopením čs. pozemních

⁸¹ Petr Arton, <https://www.pametnaroda.cz/cs/arton-petr-1922>.

⁸² DREBOTA, J. (ed.), c. d., s. 41.

Návštěva prezidenta Beneše u 311. perutě. Společnost mu dělají oba velitelé, britský John F. Griffiths a československý Karel Mareš-Toman. Ten má na sobě stále francouzskou uniformu (VÚA-VHA Praha).

vojsk, nicméně následující *verbování* povolená prezidentem přinesla několik desítek tolik potřebných adeptů pro službu (nejen) u třistajedenáctky.

Součástí přijetí do RAF byla přísaha králi, kterou bylo nutno složit před svědky a vlastnoručně podepsat. Britští velitelé přísahu brali vážně a nebylo možno se jí vyhnout, což většina Čechoslováků ani neměla v úmyslu. Jiří Osolsobě okomentoval slavnostní akt následovně: „Při pronášení této formule jsme museli držet pravou ruku na bibli, a nakonec podat veliteli ruku. To však nestačilo. Tradiční britská důslednost šla ještě dále. Mimo přísahu jsme podepsali s králem smlouvu, jíž jsme se zavazovali, že budeme sloužit po dobu tísně a ohrožení na kterémkoliv typu letadla v kterékoliv části světa ve vzduchu, na zemi i na moři.“⁸³

⁸³ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 36–37.

K přísaze si Pavel Tofl napsal do deníku: „Dopoledne přísaha anglickému králi, na bibli. Tož jsem už konečně anglickým vojákem.“⁸⁴

Prvním velitelem peruti byl W/Cdr John F. Griffiths (velel 27. července 1940 až 15. listopadu 1940), současně s ním velel W/Cdr Karel Mareš (Toman), který na místo nastoupil 29. července 1940 a velel do 19. března 1941. Zpočátku měla tedy peruť dva velitele – československého a britského. Britský velitel měl do jisté míry dohlížet na svého čs. kolegu a také na osádky i pozemní personál a seznámit je s pro ně zcela odlišným fungováním britských leteckých útvarů. Dne 15. listopadu 1940 vystřídal Griffithse W/Cdr William S. P. Simonds (do 24. února 1941) a 19. března 1941 Mareše W/Cdr Josef Schejbal (velel do 3. července 1941). Během Schejbalova velení se snížil počet velitelů perutě na standardního jednoho, pouze Čechoslováka. Mezi nejproslulejší velitele patřil W/Cdr Josef Ocelka (3. července 1941 až 20. dubna 1942). Ocelku následovali W/Cdr Josef Šnajdr (20. duben 1942 – 1. únor 1943), W/Cdr Josef Brejtnetl (1. únor – 21. srpen 1943), W/Cdr Vladimír Nedvěd (21. srpna 1943 až 3. února 1944), W/Cdr Josef Šejbl (3. února až 1. září 1944) a konečně W/Cdr Jan Kostohryz, který velel od 1. září 1944 do rozpuštění jednotky ve vlasti.⁸⁵

⁸⁴ VANČATA, P. (ed.), *Z deníku...*, s. 112.

⁸⁵ RAJLICH, J. – ČERNÝ, K., *S Royal Air Force...*, s. 11.

KAŽDODENNÍ ŽIVOT

Jaroslav Novák popsal denní rutinu následovně: „Volný čas jsme měli pouze po nástupu v pět hodin. Po ranním nástupu v osm hodin jsme byli plně zaměstnáni. Zalétávali jsme letadla... měli jsme přednášky o nových instrumentech, o nové taktice, o ztrátách. V mnoha případech měl přednášku velitel perutě a hodně nás stíral, když se domníval, že se nechováme, jak bychom měli. Dělali jsme meteorologické lety, kdy jsme nad určitou oblastí postupně vystoupili do 12 000 stop a hlásili jsme v každých tisíci stopách veškeré údaje, jako teplota, vlhkost, vítr, mraky a ostatní. Měli jsme přednášky o různých bombách a jejich nejlepších, lépe řečeno nejhorších účincích. Po páté hodině jsme se osprchovali a šli na večeri a potom jsme někdy jeli na kolech do lokálního pubu na pivo, nebo jsme šli ven s děvčaty. Když se nám nechtělo, tak jsme někdy po večeri zůstali v jídelně a hráli jsme karty či různé jiné hry. V létě jsme někdy chodili plavat.“⁸⁶

Jan Gellner popisoval rutinu ve výcvikovém centru v Manby, kde absolvoval *Bombing Leaders Course*: „Získáváme zde mnoho nových informací o novém vybavení, oprašujeme staré znalosti a procvičujeme si mluvení před skupinou lidí a základy vyučování. Základna je nádherná, jídelna skoro jako palác a jídlo tak vynikající, že začínám tloustnout. Má to tu i své stinné stránky: je to škola a nálada je zde značně nudnější než u perutě (ovzduší v jídelně je upjaté jak u španělského královského dvora). Máme mnoho učení (některé dny od osmi ráno do sedmi do večera s dvouhodinovou přestávkou na oběd a čaj, pak navrch ještě domácí úkoly). Není zde jiná zábava než kabaret v NAAFI každou sobotu večer.“⁸⁷

⁸⁶ NOVÁK, J. – VOTAVA, J., c. d., s. 146.

⁸⁷ VANČATA, P. (ed.), *Letec...*, s. 26.

Rozkaz velitele 311. peruti orámoval každodenní rutinu podřízených následovně: „V sedm hodin ráno musí mít všichni letci upravená lůžka. Všechny stany musí být připraveny k prohlídce v 8.30 hod. Jídla se podávají: v 7.15 hod. až 8.15 hod., oběd 12.30 až 13.15 hod., čaj 1.,30 až 17.00 hod., kakao apod. 20.00 až 20.30 hod. podle potřeby a možnosti. Předčasná a pozdní jídla budou vydávána pouze na stravenku, podepsanou pobočníkem nebo F/Sgt příslušné letky. Všechno mužstvo (jak anglické, tak české) nastoupí denně v 8.30 hod. před jídelním stanem letky k nástupu do zaměstnání. Pouze letci, kteří byli zvláště určeni, aby se dostavili do zaměstnání dříve, nemusí v tuto dobu nastupovat.“⁸⁸ V následujících, tematicky řešených kapitolách se na každodennost letců u 311. perutě podíváme pečlivěji.

Jídlo

Stravování a jídlo představovalo zásadní téma hovorů nebo zápisků v denících či pamětech. Členka WAAF Edith Matějíčková příznačně vnímala československé letce jako veselé, bezstarostné a stále hladové.⁸⁹

Hned po příplutí do Velké Británie se Angličané a Angličanky dobře představili, jak jinak než jídlem. Jiří Osol sobě napsal: „Dostáváme opékanou slaninu, vajíčko, chléb s máslem a marmeládou, čaj a od dvou starších dam, patřících už podle vzhledu k nějaké dobročinné organizaci, krabičku cigaret.“⁹⁰ Pro obě ženy měl Jiří Osol sobě pouze slova chvály: „Ty dámy jsou učiněná dobrota.“⁹¹ Stejně tak si liboval po příjezdu do tábora Cholmondeley, když psal o snídaních: „... šunka, vejce, slanina nebo ryby, nezbytný porridge nebo ovesné vločky, čaj s mlékem a topinky

⁸⁸ Citováno dle ŠVEC, Daniel, *V oblacích i na zemi. Životní příběhy letců z Karlovarského kraje v RAF, Planá u Mariánských Lázní 2018*, s. 147.

⁸⁹ STEGUROVÁ, Karolína, *I ženy chtěly bojovat. Československé ženy v britských armádních pomocných sborech ATS a WAAF za druhé světové války*, Praha 2021, s. 132.

⁹⁰ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 33.

⁹¹ Tamtéž, s. 33.

s marmeládou a máslem.“ Poznamenal k tomu: „Trochu moc najednou, ale české žaludky se kupodivu rychle aklimatizovaly.“⁹²

Jindřich Breitcetl⁹³ zmiňuje, že muži nedlouho po příjezdu do Velké Británie dostávali hrachovou polévku s chlebem.⁹⁴ Václav Korda považoval tuhle hrachovou za nejlepší, kterou kdy jedl, už z prostého důvodu, že předchozích čtyřia dvacet hodin hladověl.⁹⁵ Oproti tomu Rudolf Haering vzpomínal, že si muži nabrali různé salámy a uzeniny a teprve poté zjistili, že realita je jiná než jejich očekávání: „Salámy byly z ryb, čili na-prosto nechutný...“⁹⁶

Snídaně byla ostatně u 311. peruti nejčastěji chváleným denním jídlem. Její příslušníci nebývali z domova (a už vůbec ne z cest do odboje v Británii) zvyklí na takový výběr, což dokládá například Jaroslav Novák, který si na anglickou snídani rozhodně nestěžoval, zejména co se týka-lo snídání: „Vajíčka se slaninou nás trochu probudí.“⁹⁷ Miroslav Vild se též zdál být spokojen se stravováním: „Jídelna hučela. V jasně osvětlené místnosti a v teploučku jsme si sedli kolem stolů a dali jsme se s chutí do jídla. Hrnek anglického čaje s mlékem mě osvěžil. Dva plátky anglické slaniny, pověstného baconu z osmdesátikilových prasat, dokrmovaných kaštanů, dvě sázená vejce a několik sendvičů z bílého pšeničného chleba pomazaného rybí pastou moji špatnou náladu zahnal.“⁹⁸ Bohumil Dubec mluvil o tom, že byl s jídlem spokojen, zejména s pokrmy podávanými

⁹² Tamtéž, s. 34; stejný letec zažil podobné přivítání během výcviku v Kanadě: „... do vozu vstoupila roztomilá slečna, která dala každému pomeranč. Hned za ní starší dáma a rozdávala nám sendviče se šunkou. A už tu byla třetí s odznakem Červeného kříže na rukáve. Ta postavila před každého pohár s mlékem. Čtvrtá přinesla čokoládu, pátá nabízela hrací karty...“ Tamtéž, s. 172.

⁹³ K osobě J. Breitcetla RAJLICH, J., Na nebi..., IV, s. 410–415.

⁹⁴ Deník Jindřicha Breitcetla, citováno dle VANČATA, P., Vocolovej..., s. 41.

⁹⁵ KORDA, V., c. d., s. 51.

⁹⁶ VÁVRA, Dušan, *Pilot a zbrojář. Životní osudy pilota Rudolfa Haeringa a zbrojáře Václava Pávka od 311. bombardovací peruti*, Týn nad Vltavou 2006, s. 32.

⁹⁷ NOVÁK, J. – VOTAVA, J., c. d., s. 159.

⁹⁸ VILD, M., c. d., s. 94.

létajícimu personálu před operačními lety.⁹⁹ Souhlasil s ním Jiří Pavel Kafka, který mluvil o „zvlášť dobré snídani“.¹⁰⁰

Jaroslav Novák přiznával, že ne vždy osádkám chutnalo,¹⁰¹ nicméně všichni si uvědomovali, že civilní obyvatelstvo je na tom hůře. Pavel Tofl si ke stravování během kurzu radiotelegrafistů napsal: „Jídlo je takové, že jsem ještě nikdy tak dobře nejedl – 4× denně.“¹⁰² Vilém Bufka se nad prvním jídlem na základně Cosford, kde byla umístěna československá náhradní a výcviková jednotka pod velením plukovníka Josefa Berounského, úplně nerozplýval: „Dostavilo se samozřejmě zklamání, a tentokrát už byly stesky po francouzských biftecích a víně všeobecnější. Nad vysušenými rostbífy obloženými neméně suchou zeleninou a všelijakými obilnými kašemi polévanými slazeným mlékem jsme se brzy dohodli, že na tuto kuchyni si budeme těžko zvykat.“¹⁰³ Později se to zlepšilo, hned při následujícím jídlu: „Zdrcující prvotní odsudek anglické kuchyně jsme poopravili až nad snídání, která se sestávala z opečené slaniny s vajíčky a opečenými brambory nebo chlebem obloženým fazolemi.“¹⁰⁴

Josef Čapka byl s první snídaní v Cosfordu nadmíru spokojen: „... toto byly hotové hody. Nejdříve grepy, pak vejce se slaninou, potom chléb s máslem a džem...“¹⁰⁵ Oldřich Kulík uváděl, že muži byli dobře živeni, a zmiňoval zejména „porridge“.¹⁰⁶

⁹⁹ Bohumil Dubec, <https://www.pametnaroda.cz/cs/dubec-bohumil-1916>.

¹⁰⁰ Jiří Pavel Kafka, <https://www.pametnaroda.cz/cs/kafka-jiri-pavel-1924>.

¹⁰¹ „Anglické jídlo bylo normální, pro nás letce obohacené o hodně zeleniny, většinou vařené. Někdy nám to nechutnalo, ale dalo se s tím žít.“ NOVÁK, J. – VOTAVA, J., c. d., s. 159.

¹⁰² VANČATA, P. (ed.), *Z deníku...*, s. 109.

¹⁰³ BUFKA, V., c. d., s. 106.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 106.

¹⁰⁵ McDONALD, K., c. d., s. 68. K osobě J. Čapky RAJLICH, J., *Na nebi...*, II, s. 334–338.

¹⁰⁶ Oldřich Kulík, <https://www.pametnaroda.cz/cs/kulik-oldrich-1922>, citováno dne 10. prosince 2021.

Klasický anglický zvyk, černý čaj s mlékem, letce zpočátku neohromil: „Nad čajem s mlékem, z něhož nám bylo hořko na jazyku i na duši...“¹⁰⁷ Rudolf Haering vzpomínal: „Kafe to teda náhodou nebylo. Byl to jejich pověstný čaj s mlíkem...“¹⁰⁸ Alois Šiška poznamenal: „Jen na ten anglický čaj s mlékem jsme si musili dlouho zvykat. Byl však dobrý, a piji jej dodnes.“¹⁰⁹ Podobně na začátky s anglickým čajem vzpomínal Josef Čapka: „Ten čaj mi ale vůbec nechutnal. Podle našeho mínění se čaj správně dělá bez mléka, ale s citrónem a slazený, a když už k němu musíš něco mít, pak je znamenité tam nalít trochu rumu. Ale bylo to mokré a teplé, a tak jsme toho spolykali, co jsme mohli, abychom neurazili.“¹¹⁰ Čapka chápal, nakolik je čaj pro Brity důležitý: „Chtěli jsme anglickým zvykům, byť sebevíc zvláštním, přivyknout co nejrychleji, ale umění pít čaj nám ještě hodně dlouho unikalo.“¹¹¹ Někdy se stávalo, že osádky musely, třeba kvůli špatnému počasí, přistát na jiném letišti a v tom případě ihned letci tvrdili, že zrovna tam je lepší menáž než u „nich doma“.¹¹²

Špatné jídlo bylo součástí větších protestů létajícího personálu v létě 1940, což se zlepšilo příchodem českého kuchaře Rudolfa Řičánka.¹¹³ Bohužel neznámý letec napsal v roce 1943 Rudolfu Řičánkovi, tou dobou umístěnému mimo kuchyni perutě, následující otevřený dopis, který publikoval ve *Zpravodaji* a který se sluší pro jeho emotivní, humoristický i kulinářský náboj ocitovat celý: „Milý Rudo, ležím na lůžku, trpím duševně i tělesně a vzpomínám na Tebe. Jsem, jak se říká v odbojové češtině, velmi unhappy. V mém nitru burcuje zloba, že ti Angličané, jinak takový milý, sympatický národ, jsou často tak pozadu v umění kuchařském. V žaludku se mi vzpírá solená ryba a sausage, kteréžto dva pokrmy se zřejmě nesnáší. Myslím na Tebe a v duchu Ti nadávám. Ne, nesmíš snad

¹⁰⁷ BUFKA, V., c. d., s. 106.

¹⁰⁸ VÁVRA, D., c. d., s. 32.

¹⁰⁹ ŠÍŠKA, A., c. d., s. 31.

¹¹⁰ McDONALD, K., c. d., s. 67.

¹¹¹ Tamtéž, s. 68–69.

¹¹² DREBOTA, J. (ed.), c. d., s. 77.

¹¹³ BUFKA, V., c. d., s. 123.

to brát příliš osobně. Víš, Rudo, jak jsme si pochutnávali na hodech, které jsi nám připravoval v T., jak jsme si libovali pojíždající knedlíky s koprovou omáčkou, vídeňské řízky, bramborový salát, guláš – ale ne, ani se mi na takové pokrmy nechce myslet. A zde? Co jsme přišli, sotva ses mezi námi objevil. A naše strava – no já vím, že Ty to jíst nemusíš, ale i pes Honza vrčí, když vidí cabbage. Rudo, ve jménu tradice seržantské jídelny naší peruti, ve jménu Tvé restaurace v Dej., ve jménu přecabbageovaných a usausageovaných čs. seržantů, t. č. somewhere in England, vyzývám Tě, bys nedal zahynouti nám ni budoucím! Neodroď se svému plemeni seržantskému, ale vrať se mezi nás, lid prostý, který's na pospas nechal stravě, jež z nás co nevidět udělá lidožrouty!“¹¹⁴

František Navrátil, radiotelegrafista, s odstupem desítek let vzpomínal na dobré jídlo v seržantské jídelně, za nejlepší považoval knedlo vepřo zelo z rukou českého kuchaře, možná přímo Rudolfa Řičánka.¹¹⁵ Nejnenáviděnější bylo skopové maso.

Když Alois Šiška sloužil jako velitel jídelny, dostala peruť zkažené maso. Šiška jednal rychle a obratem dostal čerstvější náhradu za poslední dodávku.¹¹⁶ Velitelem kuchyně byl na čas jmenován Miroslav Vild: „Byl jsem jmenován velitelem kuchyňského personálu. Říkali o mně, že kde byl nějaký dlabanec, u toho jsem nesměl chybět. Tak se prý určitě bude dobře starat o chod kuchyně.“¹¹⁷ Válečný deník pro skupinu Wretham dodává k počáteční situaci v East Wrethamu: „Dosti slabá snídaně. Je vidět, že kuchyně nejsou dosud zařízeny pro vaření v poli. Narychlo se zařizuje kuchyně při důstojnické jídelně a vaří v ní naše mužstvo. Strava je pak pokud možno po našem a chutná i anglickým důstojníkům.“¹¹⁸

Miroslav Vild jako velitel s radostí experimentoval: „Požádal jsem naše kuchaře, aby udělali pravou českou tlačenkou, pouze pro zvané podle hesla,

¹¹⁴ *Zpravodaj tělocvičné jednoty Sokol 311. perutě*, 1943, č. 6, s. 16.

¹¹⁵ František Navrátil, <https://www.pametnaroda.cz/cs/navratil-frantisek-1919>.

¹¹⁶ ŠIŠKA, A., c. d., s. 52.

¹¹⁷ VILD, M., c. d., s. 74.

¹¹⁸ Válečný deník pro skupinu Wretham, citováno dle VANČATA, P., *Vocelovej...*, s. 73.

*Operační jídlo před startem na misi, z alba Oldřicha Hořejšího
(VÚA-VHA Praha).*

kdo dřív přijde, ten dostane, anebo kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.“¹¹⁹ V Talbenny si Václav Korda pochvaloval, že se kuchaři a zásobovači vskutku snaží vařit česká jídla: „Skutečnost, že české squadrony měly i české kuchaře, se v Talbenny projevila velmi výrazně. Naši špekouni si vytvořili velmi úzký dotyk někde v okolní vesnici a přiváželi odtud vepře. Znamenalo to, že nejen dost často bylo na jídelním lístku vepřoknedlozelo, ale i letiště bývalo často naplněno ovzduším české zabíjačky.“¹²⁰ V letci vydávaném *Zpravodaji* se objevuje v roce 1944 text, v němž jsou popsáni

¹¹⁹ VILD, M., c. d., s. 75.

¹²⁰ Pokračování: „Kuchaři, kteří vepře kupovali načerno, nadělali jitrnice, jelita, tlačanky, prejt a všechny ty dobroty rozprodávali členům létajícího osazenstva. Pomáhali jim v tom mechanici. Zlepšovali si tím své hospodářské postavení, pro ostatní to byla připomínka dobrých časů tam někde doma. A potom, jitrnička zachutnala i Britům, kteří původně pro tento druh stravy nejevili příliš náklonnosti.“ KORDA, V., c. d., s. 106–107.

čeští kuchaři u peruti, o nichž autor píše, že o nich zatím nikdo neřekl, jak důležití jsou.¹²¹

Samozřejmě, že hlavní část stravování zajišťovaly důstojnická či poddůstojnická jídelna spadající pod velení základny, nicméně muži si s velkou radostí přilepšovali. Zřejmě nejobvyklejším způsobem přilepšení k jídelníčku byl lov v okolí základen. Jednalo se o soukromé pozemky, tudíž z hlediska našich letců o pytláčení. Podle vzpomínek se nejednalo o nárazovou činnost a touha letců po čerstvé zvěřině zřejmě místy snížila stavy zajíců nebo bažantů. Richarda Husmanna potěšilo stěhování na odlehlejší letiště East Wretham: „Mám z přesunu radost. V lese je bažantnice, divokých králíků probíhá všude jako myši a v několika okolních rybnících je plno ryb, kaprů, úhořů, a jak posléze zjišťuji, také neuvěřitelně velkých štik. V kdekdo propuká zelená vášeň, zpestřujeme si jídelní lístek, snad nám bude při posledním soudu odpuštěno.“ Vzápětí dodává: „Občas se také podařilo autem přejet srnce, velice zajímavé bylo, že to nikdy nebyla srna. Typická pro tyto srážky byla následná díra v komoře jelena.“¹²²

¹²¹ „Myslím na ty čtyři... Nejstarší z nich je malý okrouhlý chlapík s břichem venkovského šenkýře. Je stále zamračený, ale je na kdejaké párty. Pak si přiváže břicho k tělu bílou zástěrou a mává kolem sebe nožem. Druhý je mladý, urostlý chlap světlých vlasů a říkájí mu Rudla. Je také zasmušilý, protože od té doby, co byla peruť postavena, chodí za velitelem a prosí, že chce do pilotky. Třetí je nejmladší. Černý, kučeravý jako řeznický tovaryš, za kterým blázní všechny holky z ulice. A poslední, když nezpívá o hvězdičkách nad Prahou, také varí. Jsou to totiž všechno naši kuchaři. Zatím nikdo o nich nepsal, ač jsou nejdůležitějším prvkem peruti. Jen čas od času někdo řekne: ‚Rudlo, nechod’ od nás, co bychom si počali.‘ Je to pravda. Ani Rudla, ani pantáta F., ani Erik, ani Karel nemohou jít do pilotky, protože jejich válka je stejně důležitá jako naše. My můžeme létat s větším či menším úspěchem, ale oni musí se starat o naše žaludky. Nemusíme mít strach, že pantáta F. by se do pilotky hrnul. Zdá se být u svého kuchtění spokojen. Nevadí mu, že si občas na něho vymyslíme párty, jež jej obere o několik nocí spánku. Ten už to s námi vydrží do konce – ostatní snad také!“ *Zpravodaj*, 1944, č. 1–3, s. 14.

¹²² DREBOTA, J. (ed.), c. d., s. 32; srov.: „Maso protřu solí, narovnáám do pekáče, trochu pokmínuji. Nemyji je, jen dobře očistím, zvěřina se nemyje. Zaliji do poloviny vodou, přidám kačeni sádlo, nešetřím s ním. Nedaleko je farma, odtamtud kupujeme načerno kachny, půl libry za kus. Pekáč přiklopím a pak už hlídám jen oheň.“ JÁNSKÝ, F., *Nebeští jezdci...*, s. 38.

Stejně reagoval Miroslav Vild: „Naše perut z jejího letiště operovala už od září minulého roku. Dobrá parta, hojně operačních příležitostí, rybníky plné ryb a divokých kačen, blízké lesy se spoustou hub – to bylo moje.“¹²³

Karel Kadlec vzpomínal na lov bažantů z automobilu! Dojeli na místo, stříleli bažanty přímo z auta a potom si pro ně došli. Nicméně je přistihl místní hajný, který jim vskočil do cesty a chtěl je zastavit, naštěstí ho nepřejeli. Když je přišel hledat na základnu, podle obličejů je nenašel, a inkriminovaný automobil viníci skryli v lese a zamaskovali.¹²⁴

O tuhé zimě 1941/1942 Jiří Osolobě napsal: „Celé dny jsme trávili v dřevěných barácích. Pekáče na kamnech jsme měli stále plné. Hrabství Suffolk i Norfolk byla zamořena divokými králíky, okolí tábora se v té době navíc hemžilo bažanty a poslední útočiště představovala kachní farma, jejíž majitelka nám prodávala kachny se slevou.“¹²⁵ Jaroslav Novák dodává: „Ve Wrethamu naši kluci hodně pytláčili. Mohli jsme střílet pouze zajíce. Zajíce se nám brzy přejedli, a tak kluci přes přísný zákaz začali střílet bažanty v zámeckých honitbách. Bylo nám vyhrožováno velkými tresty, považovalo se to za krádež...“¹²⁶ Bohumil Dubec vzpomínal na množství králíků v blízkosti skotských základen.¹²⁷

Stejně to fungovalo na všech základnách, kam se třistajedenáctka za války podívala, i v Tainu ve Skotsku.¹²⁸ Zdeněk Hanuš Knapp napsal o jednom spolubojovníkovi: „Lojza byl velký pytlák. Byla to jeho jediná vášeň. Znal přírodu a rozuměl jí. Dovedl vyprávět hodiny o králících, holubech, bažantech a koroptvích a nikdy nepřišel s prázdnou, když si vyšel s kulovničkou nebo s brokovnicí.“¹²⁹ Dokonce se kradlo na okolních farmách, jak přiznával Bufka: „Občas se někdo z nás vytasil se slepicí, ba

¹²³ VILD, M., c. d., s. 49.

¹²⁴ Karel Kadlec, <https://www.pametnaroda.cz/cs/kadlec-karel-1916>.

¹²⁵ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 85.

¹²⁶ NOVÁK, J. – VOTAVA, J., c. d., s. 119.

¹²⁷ Bohumil Dubec, <https://www.pametnaroda.cz/cs/dubec-bohumil-1916>.

¹²⁸ „A tak nebylo téměř dne, aby si osádka nevylepšila vojenskou stravu pečeným bažantem, slukou nebo králíkem na divoko.“ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 196.

¹²⁹ KNAPP, Z. H., c. d., s. 96.

dokonce s kachnou, které nikdo nepostrádal, takže jsme si mohli v klidu přilepšit.¹³⁰

Rybařilo se. Otakar Janůj si zapsal o Josefu Svobodovi: „Sedím s Pepkem Svobodou, který se vrhnul na rybařinu. To myslím z toho častého pití čaje. Chudák. Vydrží státi celý večer v dešti u rybníka. Snad zanačává, snad si zpívá. Nevím opravdu, je-li tak klidný, nebo blázen...“¹³¹ Emil Glaas vzpomínal na to, jak Čížci (Čechoslováci) milovali pytláčení v revíru někoho jiného, tady konkrétně nedaleko Manor Farm: „Stála nedaleko lesa a rybníka, v němž se hemžilo množství štik a jiných ryb, na kterých si pak hoši pochutnávali. Lovení ryb bylo sice zakázáno, ale hlídejte Čížky.“¹³² Richard Husmann chodil rád rybařit s Miroslavem Čtvrtlíkem.¹³³

Kromě lovu divokého zvířectva se provozovalo houbaření, je totiž pravdou, že Britové kromě žampionů jiné volně rostoucí houby nesbírali, tudíž čs. letci a mechanici měli při troše štěstí houbové žně.¹³⁴ Možná největší úlovky a největší překvapení Angličanů si naši letci vysloužili v okolí Beaulieu v létě 1943.¹³⁵ Miroslav Vild patřil k zapáleným houbařům, jednou přinesl pradelní koš plný hřibů a křemenáčů. Vild tehdy měl funkci velitele důstojnické jídelny, a proto nechal houby udělat s vejci a brambory, pouze pro Čechoslováky, nikoliv pro britské důstojníky, neb tušil, že ti by nic podobného nejedli. „Když se dozvěděli, že jíme houby z lesa, kroutili hlavami, co že to máme za podivné trávicí ústrojí... Do večera jsme měli zahynout na otravu. Celé odpoledne a večer se nás dotazovali,

¹³⁰ BUFKA, V., c. d., s. 118.

¹³¹ VANČATA, P. – BUŠTÍK, M. (eds.), *Poslední let...*, s. 140.

¹³² Citováno dle PAJER, M., *Křídla...*, s. 215.

¹³³ DREBOTA, J. (ed.), c. d., s. 111.

¹³⁴ „Před náletem na Hamburk si Zdeněk [Babíček – pozn. autora] odskočil do lesa na houby a přinesl jich pěknou hromadu. Houbaření bylo jeho velkou vášní.“ DREBOTA, J. (ed.), c. d., s. 61.

¹³⁵ PAJER, M., *Nad moři...*, s. 24.

Na ryby vyrazil Oldřich Hořejší i na Bahamách...

zda se ještě cítíme fit. Nevěřili nám a podezírali nás, že se k nevolnosti nechceme přiznat.“¹³⁶

Strach Angličanů o vlastní zdraví šel tak daleko, že požádali velitele letiště, aby nechal nádoby použité při úpravě hub vydezinfikovat, což včetně vzteku personálu kuchyně za přidělení práce padlo na Vildovu hlavu. V roce 1944 ve Skotsku chodil Miroslav Vild s Janem Vellou na žampiony

... úlovek však nebyl valný...

¹³⁶ VILD, M., c. d., s. 123.

*... takže hladová břicha zasytil sendvič, ovoce a Coca-Cola
(VÚA-VHA Praha).*

a Vild přiznával, že ignorovali veškeré nápisy, že se jedná o soukromý majetek.¹³⁷ Stejně překvapení (možná přímo odpor) jako s houbami u Angličanů vzbuzovala záliba v sádle: „Angličanům sloužilo výhradně pro pečení nebo smažení, říkali mu cooking fat, když nás viděli, jak si jím mažeme chleba, padali do mdlob.“¹³⁸

¹³⁷ Tamtéž, s. 145. K osobě J. Velly RAJLICH, J., Na nebi..., V, s. 363–371.

¹³⁸ Pokračování: „V době husí sezóny jsme mívali husu k nedělnímu obědu. Angličané husí sádlo vylévali do kanálu. Bylo to trestuhodné mrhání pokladem. Když jsme převzali samosprávu jídelny, zarazili jsme takový postup a vyřešili jsme zpracování ‚odpadu‘ po svém. Konzumovali jsme jej labužnický po návratech domů, ale i v době nepříznivého počasí, když jsme se vraceli z norwichské kultury ducha i těla pozdě v noci nebo k ránu.“ VILD, M., c. d., s. 62.

Slavný předválečný boxer Vilda Jakš¹³⁹ dokázal opatřit i přilepšení ma-
sitější než pouhé houby: „Vildovi se občas říkalo šmelinář, jako správný
vesnický kluk měl totiž všechno... jednou dokonce opatřil čuníka, vy-
krmil ho a měli jsme rázem národní hody. I moravské klobásy zvládl
udělat jedna radost.“¹⁴⁰ Jakš byl navíc považován ze velikého jedlíka, prý
byl schopen spořádat jakoukoliv porci jídla. „Nač přišel, to snědl. Sníst
upečeného králíka na posezení nebylo pro něho ničím zvláštním.“¹⁴¹

Stejně tak František Rajskup, předválečný řezník, se snažil kamarádům
přilepšit zabijačkou, „která přišla po lehké anglické stravě všem vhod.
Franta to výstižně charakterizoval jako promaštění střev.“¹⁴² František
Rajskup dělával vyhlášené jitrnice, o nichž říkával: „Žádné švindl, žádné
chleba, samé maso.“¹⁴³

Když jedna čs. osádka včetně Jaroslava Nováka přistála v Gibraltaru,
nemohli se odtrhnout od výběru ovoce: „Těch banánů, pomerančů,
jižního ovoce! Tady jsem si uvědomil, že děti v Anglii nikdy neviděli ba-
nány, protože se za války nedovážely. Než jsme odlétávali, měli jsme dvě
hodiny čas nakoupit spoustu věcí, tedy i banány, pomeranče a jiné jižní
ovoce, abychom se mohli nějak odvděčit našim anglickým přátelům.“¹⁴⁴

Jiří Osolsobě poznamenal k Silvestru 1941: „V té době bylo ještě poměr-
ně dost jídla, člověk stále ještě viděl na stole opravdová vejce, o velkém
nedostatku cigaret se také ještě nic nevědělo a všechny alkoholické živo-
tabudice měly stále předválečnou kvalitu a byly k dostání v neomezeném
množství.“¹⁴⁵

¹³⁹ K osobě V. Jakše KRAJČIROVIČ, J. – KRATOCHVÍL, L., c. d. Viz dokument
České televize <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10353301203-sportovci-hrdinove/215471294000004/>, citováno 26. prosince 2021.

¹⁴⁰ MAKOVSKÝ, R., c. d., s. 161.

¹⁴¹ KORDA, V., c. d., s. 79.

¹⁴² OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 133.

¹⁴³ Tamtéž, s. 136.

¹⁴⁴ KONRÁDOVÁ, L., c. d., s. 97.

¹⁴⁵ OSOLSOBĚ, J., c. d., s. 90.

Jídlo po operaci, opět album Oldřicha Hořejšího (VÚA-VHA Praha).

O zlepšení zásobovací situace se snažil bývalý mechanik Miroslav Švitorka, který po zranění fungoval jako „domovník“ ubytovny pro seržanty. „Švitorka se o své svěřence staral otcovsky i bratrsky. Protože byl též znamenitým kuchařem, vařil, pekl a smažil, co si kdo přál. O anglickou stravu stál málokdo, a tak měl zákazníků a strávníků stále dost. Zařídil si přitom i vlastní kantýnu, kde měl značné zásoby dobrého piva z blízkého Hackomu, čokolády a jiné lahůdky.“¹⁴⁶

Ke zlepšení zásobovací situace a nálady letců přispívaly balíčky, které peruť dostávala od amerických či kanadských krajanů. Hugo Mellion, který pracoval v administrativě perutě a rozdělával zásilky, vzpomínal na ohromné bedny plné balíčků pro jednotlivce a označoval krajanskou solidaritu za jedinečnou.¹⁴⁷

Chodilo se do hospod, hotelů a restaurací, pokud měli vojáci peníze. „W/Cdr Toman nás pozval na večeři, měli jsme znamenité kuře a skvělé

¹⁴⁶ Citováno dle PAJER, M., Křídla..., s. 215.

¹⁴⁷ Hugo Mellion, <https://www.pametnaroda.cz/cs/mellion-hugo-1918>.

staré červené Chabertin.¹⁴⁸ V Londýně v kantýně na Trafalgar Square dopadl Jan Gellner hůře: „Jídlo bylo strašné.“¹⁴⁹ Otakar Janůj v Londýně zašel do české restaurace v Československém klubu nedaleko Russell Square: „Typicky česká restaurace a i ta ulice se zdá nám známá, a dokonce ty písničky české z gramofonových desek...“¹⁵⁰ Během pobytu perutě v cornwallském Predennacku se chodilo do tamějších kavárniček na čerstvé mořské raky.¹⁵¹

Bedřich Abeles nevzpomínal na anglické jídlo s velkým nadšením, ale na americké základně, kam se dostal, měli prý „úžasné“ jídlo.¹⁵² Miroslav Vild zmiňuje ve vzpomínkách pocit hladu za doby pobytu ve Velké Británii jedinkrát, po operačním letu na Le Havre: „Popadl mne hrozný hlad. Bylo snadné ho ukojit. Na okénku u kuchyně jsem si ukrojil z připraveného chleba velký krajíc a namazal silně voňavým vyškvařeným sádlem z naservírovaného krajáče... Sedl jsem si do koženého křesla a cítil se povznesen nad celý svět.“¹⁵³

Víme, že členové osádky s sebou do letounu brali termosky s kávou či čajem a svačiny, například čokoládu. Ale nemáme moc záznamů, jak „svačina“ v oblacích během operačního letu vypadala. Naštěstí Josef Čapka jednu popsal: „U toho pohledu [letěli poblíž švýcarských hranic během mise do Itálie – pozn. autora] jsme si udělali menší piknik, popíjeli jsme čaj, jedli sendviče a na dovršení příjemné vyhlídky jsme si dali žvýkačky.“¹⁵⁴

Hned na počátku pobytu v Anglii měli naši letci problémy s angličtinou a alkoholem zároveň. Když se dostali na britské základně do baru, halasně se dožadovali lahví s nápisem *Beer*, když je konečně dostali,

¹⁴⁸ VANČATA, P. (ed.), *Letec...*, s. 33.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 71.

¹⁵⁰ VANČATA, P. – BUŠTÍK, M. (eds.), *Poslední let...*, s. 119.

¹⁵¹ NOVÁK, J. – VOTAVA, J., c. d., s. 190.

¹⁵² Benjamin Abeles, <https://www.pametnaroda.cz/cs/abeles-benjamin-1925>, citováno dne 13. srpna 2021.

¹⁵³ VILD, M., c. d., s. 61.

¹⁵⁴ McDONALD, K., c. d., s. 110.